II. GÉZA OROSZ-GÖRÖG HÁBORÚI.

(1148—1156.)

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

II. Géza alig volt több tíz évesnél, mikor a magyar trónra lépett (1141 febr. 13.). Atyja, II. Béla, vak volt; nagybátyja, Kálmán, még gyermekkorában kiszúratta szemeit. Vaksága akadályozá, hogy a királyi tulajdonokat, melyek benne laktak, teljesen kifejthesse. Ez ellentét szellemi ereje és testi tehetetlensége közt képezte élte tragikumát, és lehetett az oka, hogy végső éveiben a borivásra adta magát. Mind a mellett, hogy krónikánk szavait idézzem: «megerősödött az ország az ő kezében és ellenségeit az Úr csúffá tette».

Borics, Kálmán király nejének törvénytelen fia — törvénytelennek tartá legalább maga Kálmán és fia, II. István — hiába próbált ellene szerencsét lengyel segítséggel, és mikor meghalt, fiára nyugodt, tekintélyes, szomszédjaival békében élő országot hagyott. Az ország erejét, tekintélyét II. Géza kiskorúsága alatt is megőrzé nagybátyjának, II. Béla sógorának, Belos bánnak erős keze. Belos rácz ember, a ráczországi nagyzsupán, Urosnak fia volt. Magyarországba jött, meghonosodott, magyarrá lőn, elannyira, hogy mikor évek multán alkalma nyílt atyja fejedelmi székét elfoglalni, csak rövid ideig maradt meg régi hazájában, a fejedelemséget odahagyva, visszatért a magyar földre, ott fejezte be életét, s ivadékai, mint tősgyökeres magyar nemzetség, Bél bán nemzetsége, még századok mulva is éltek a Dráván túl és Eger vidékén. Belos már II. Béla alatt drávántúli bán, azután majd nádorispán, majd bán, majd mind a kettő együtt, katona és állam-

férfiú volt; ép oly okos, mint képes merész, új vállalatokra. Az ő nevéhez fűződik ama szép győzelem emléke, melyet a magyarok 1146 szept. 11-én a Lajtha mellett Henrik osztrák markgróf és bajor herczegen, az utókor Jasomirgott Henrikjén, nyertek, ki Boricsnak egy orv, de meghiusult támadását az ország ellen támogatta. A csatában részt vett már maga II. Géza is; közvetlen az ütközet előtt övezték fel karddal, vallásos szertartás közt, «papok és leviták a 16 éves ifjút, és az Úr dicsősége tündöklék fölötte», mondja a krónika, «és szíve isteni ihlettől azonnal megbátorodék, s maga is erősebb lőn, mint azelőtt, és kiderült ábrázata, s nagy vidoran megy vala az ütközetbe». A németek a Lajthától a Fischaig szaladtak; Henrik herczeg Bécsbe menekűlt, «s annyira össze lőn ott törve a németek ereje, hogy még a határszéleken lakó magyar parasztokon sem mertek semmi sérelmet vagy bármiféle bántást elkövetni».[1])

Kerek számmal száz év múlt el a «szent király» halála óta — mint a magyarok I. István királyt már ekkor általában minden más jelző nélkül nevezték — II. Géza trónralépteig, s e század óta műve fejlődött, erősödött, Magyarország civilisatioban, erőben nagyot haladt. Miután negyven évig függetlenségeért, önálló állami lételeért kellett küzdenie, a világ uralmára vágyó német császárok ellen: László és Kálmán királyok erős kormányzata alatt a belső consolidatio terére lépett s ebben annyira haladt, hogy Jasomirgott Henrik testvérének, Ottó freisingi püspöknek, a híres történetírónak, ki a németországi sokféle egyházi, világi, herczegi, mark-grófi, grófi, hűbérszerű kormányzathoz, a felségjogoknak — a mint most neveznők — elforgácsolásához volt szokva, feltünt «hogy minden bírságból két harmadrész a királyt és csak egy harmadrész illeti a grófokat» vagyis ispáno-

[1]) Képes Krónika C. 69. 70. (Florianus Fontes Domestici II. 213—218. ll.), melyből az idézeteket Szabó Károly jeles fordítása szerint adtam. Belost kortársa Ragewin, Gesta Friderici I. III. 12. (MG. SS. XX.) «virum valde prudentem ac ad innovandas res valde idoneum»-nak mondja. Róla beszél Kinnamos III. 7. (bonni kiad. 104. l.), bár részben Vak Bélával összezavarja. Utódjairól a Regestrum de Varad N. 231. Hivatalaira Fejér, Cod. Dipl. II. 129. 144.; Knauz, Mon. Strig. I. 108. 110. Wenzel Cod. nov. (I. 57. 58. 60. 62.) Kukuljević Codex Dalm. Cr. Sl. II. 36. vetnek fényt.

kat. «Hogy oly nagy országban csak a királynak, és senki másnak nem, szabad pénzt verni, vagy vámot szedni; s ha valaki az ispánok közűl» — az ő nyelvén: «a grófi rendből» — «a királyt bármi csekélységgel megbántja, vagy csak ilyesminek gyanújába keveredik: azt akármiféle alacsony rendű szolga, ha a király küldi, egymaga, népe közt elfogja, vasra veri, a büntetések mindenféle nemére viszi. Nem szükséges, hogy a király, mint nálunk, a hasonrangúak» — a hűbéresség pareseinek — «ítéletét kikérje; a vádlott nem is védelmezheti magát. Mindenki szemében elég ok mindenre: hogy a király akarja.»[1])

Az a nagy fegyelem, melyről Ottó püspök itt megemlékezik, talán csak a nyugoti hűbéri szervezet lazaságával szemben tünt föl oly nagynak, s a mennyiben létezett, bizonyára jó részt Belos bán vaskezének volt tulajdonítható; de kétségtelen az is, hogy a magyar institutiók is adtak a magyar királynak oly erőt, melyet a nyugot hűbéres fejedelmei nélkülöztek. Különösen, ha hadba akart menni: nem kellett várnia, vajjon tetszik-e a herczegeknek, grófoknak, egyház-főrendeknek fegyverkezni? a bátor, harczias és harczra kész nemességen kívül, mely ugyan csak a hazát volt köteles védelmezni, de melynek soraiból mindig akadtak vitézek, kik a királyi zászló alatt külföldi hadjáratokra is vállalkoztak: közvetlenűl a király rendelkezésére állott a vármegyei hűbéres had, hetvenkét zászlóalj — mert ennyi volt már a vármegyék száma II. Géza korában. A vármegyei ispán, mondhatjuk főispán, vezérlete alatt kiállottak a király parancsára a várjobbágyok: a várnépek előbbkelőbbjei, vezérlő, intéző eleme, mintegy tiszti kara, fejenként; azután a várbeli szolgáló népből minden tizedik, nyolczadik, vagy még több ember is, a szükséglethez képest; mihez még más szabad és kevésbbé szabad elemek járultak, kik a királytól, a váraktól némi földeket bírtak, előnyöket élveztek. Mindezek vármegyénként — mondhatjuk kerek számmal — valami 300—400 főnyi lovas csapatot és így összesen körűlbelül valami 25,000 főnyi lovas sereget képeztek.[2])

[1]) Otto, Gesta Friderici I. MG. SS. XX. 368. 369. ll.

[2]) V. ö. szerző czikkét: Néhány szó hadi viszonyainkról a XI—XIII. században, Hadtörténelmi Közlemények 1888. 519. kk. ll., a hol ez állításokat megokolni törekszem.

A rendezett Magyarország ereje befolyást gyakorolt volna gyöngébb, rendezetlenebb szomszédjaira, ha az ország élén időnként nem is állanak oly kiváló emberek, minők Szent László vagy Kálmán királyaink voltak. E gyöngébb szomszédok *délnyugaton* és északkeletre feküdtek. Mert nyugaton a német birodalom, ámbár IV. Henrik nagy harcza a pápasággal erősen megtépte, még mindig a nyugoti keresztény világ leghatalmasabb, legnagyobb országa volt, melynek hatalomkörébe tartozott még Cseh- és Lengyelország. Ennek rovására tehát Magyarország nem terjeszkedhetett. Délen pedig a Dunán túl, Belgrádtól kezdve, a régi római birodalom maradványa, Byzancz, hivatalos nyelven még mindig «római» birodalom, terült el, melybe a XI. század végén Komnenosz Elek mintegy új életet öntött és fia, János (1118—1143) ez életet fentartotta, sőt erősítette. Kálmán király barátságot tartott Byzanczczal. Unokahúgát, Szent László leányát, Piroskát, Elek császár fiának, majd utódjának, adta nőül; Byzancz viszont nem akadályozta abban, hogy terjeszkedjék a régi Dalmáczióban, hol a «római» birodalom hatalmát már úgy sem tarthatta fenn. Itt — Magyarországtól délnyugotra, a Kapellán túl, a *Dinari* Alpesek nyugoti lejtőjén, az Adriai-tenger mentében a Quarneroi öböltől

A 72 magyarországi vármegye ekkor — a mint vagy egyenes adatok, vagy következtetés útján megállapíthatjuk, de e megállapítást részletesen itt nem indokolhatjuk — a következő volt:

Dunán túl: Mosony, Soprony, Locsmánd (Sopronyban), Vas, Zala Somogy, Baranya, Tolna, Fehér, Veszprém, Bakony, Karakó (Vas és Veszprém közt), Győr, Esztergom, Pilis.

Dunán innen: Komárom, Pozsony, Trencsény, Bolondos, Bánya, Galgócz vagy Szolgagyőr, Sempte, Nyitra, Bars, Zólyom, Hont, Nógrád, Pest, Bodrogh, Bács.

Tiszán innen: Csongrád, Ujvár (a mai Heves és Abauj együtt), Gömör, Szepes, Borsod, Zemplén, Ung, Borsva (részben a mai Beregh).

Tiszán túl: Ugocsa, Szathmár, Szabolcs, Kraszna, Szolnok, Bihar, Békés, Zaránd, Arad, Csanád, Keve, Temes, Krassó.

Erdélyben: az erdélyi (belső) Szolnok, Doboka, Kolos, Torda, Küküllő és az erdélyi: Fehér.

Dráván túl: Szerém, Valkó, Pozsoga, Gerzencze, Riuche (Röcze?), Körös, Varasd, Marócza, Zágráb, Podgoria, Goricza, Gora, Dubicza, Szana, Orbász (a két utóbbi már a mai Boszniában).

valamivel a Cettinán túlig, feküdt a kis horvát királyság, melynek meghódítását már Szent László megkezdette, Kálmán befejezte, sőt hatalmát még e tengerpart régi latin nyelvű telepeire, Zára, Traù, Spalato városokra és Arbe, Veglia, Cherso szigetekre is kiterjeszté, melyekre az Adria túlpartján fölvirágzó Velencze is igényt tartott. Kálmán halála után ki is tört a háború a köztársaság és Magyarország közt; Velencze hatalmába ejté és megtartá Zárát és a quarneroi szigeteket; Spalato azonban és a szárazföld a magyarok birtokában maradt.

Horvátországtól délre és keletre: az Adriai tengerparton le Alessioig, a Drin torkolatáig, keletre Nis szomszédságáig, majdnem a bolgár Moraváig, északra a Kolubara, Jeszenicza, Lepenicza forrás vidékeig s a Drinától nyugotra a Boszna völgyében le majdnem a Száva vidékéig, többféle törzsekre oszolva, a szerbek laktak; még a XII. század derekán is — bár a keresztény *nevet* már a magyarok bejövetele előtt felvették — vad, harczias, nyughatatlan, rabló nép, mely földet még alig mívelt, úgyszólván kizárólag a legeltetéssel és marhatenyesztéssel foglalkozott. A természet a szerbek földjét három részre osztotta. A mint a Dinari Alpok főgerincze és a hozzájuk csatlakozó hegységek az Adriai-tenger partjától befelé húzódnak, vízválasztót képeznek az Adriai-tenger és a Feketetenger vagy is a Duna folyamvidéke közt. Az Adriai-tenger felé feküdt a Primorje vagy is tengermellék: a mai Dalmáczia déli része, Herczegovina, Montenegro legnagyobb része, Skutari vidékével. A rómaiság néhány megmaradt gyarmata a tengerparton, mint Ragusa, Olaszország szomszédsága, ide némi nyugoti, katholikus befolyásnak nyitott útat. A vízválasztón túl, északkeletre feküdt Zagoria, a mai Szerbia délnyugoti része és a mitroviczi (Lim) kerület, melynek központja a Raska mente, Ráczország, fővárosa Rasa, a mai Novi-Bazár volt. Ettől északnyugotra, a Drinán túl feküdt Boszna, melynek magvát e nevű folyam forrásvidéke képezte, de észak felé terjedve, az Ozora és Spreca mellékvölgyeit is magába foglalta, a Száváig azonban nem terjedt, mert az, valamint a rómaiak idejében is nem Dalmáczihoz, hanem Pannoniához tartozott, már magyar föld volt, a melyen épen a XII. század elején magyar vármegyék — Dubicza, Szana, Orbász — alakultak. A XI. század végén Vodin — keresztény nevén Mihály, primorjei

király, egyesítette a szerb területeket, de halála után birodalma megbomlott. Ráczország külön vált. Bosznia, melynek egyes részei talán időnként a horvátokat uralták, most, mikor László, Kálmán Horvátországot elfoglalták, önként meghódolt Magyarországnak, s míg a szerb föld déli részeire közvetlenül, közvetve Byzancz tette rá kezét: Primorje egy kis északnyugoti csúcsát, mely a keresztül folyó Rámától vette nevét, Boszniából elfoglalták a magyarok, vagy legalább magyar alattvalók, és vak Béla király fölvette Ráma királya czímét (1138.), melyet azóta a magyar királyok mind e napig viselnek.[1]) Magyarország így Ráczország szomszédjává lőn, s Belos a barátságot, mely hazája és Magyarország közt fennállott, még szorosabbra törekedett fűzni, hogy a byzanczi fennhatóság mind gyöngébbé, mind illusoriusabbá legyen, s helyébe, tovább terjeszkedve az eddigi nyomon, Magyarország befolyása, főhatalma lépjen.[2])

[1]) A szerbeket jellemzi: Tyrusi Vilmos, Gesta Dei, Bongarsiusnál I. 660. 661. «Bestiis agrestiores» mondja Arnoldus Lubecens. MG. SS. XXI. 118. 172. Diocleas, C. 38. Schwandtnernél (III. 503. kk. ll.) Rámát a C. 24. (u. o. 490. Crnčič újabb kiadásában 39. l.) említi. Freisingi Ottó is már ismeri a XII. század derekán (i. h.). Mikép került Bosznia magyar kézre? nem tudjuk bizonyosan, mert hiteles egyenes adatok arról nem szólnak. De a körülményekből következtethetjük a meghódolás idejét és természetét. Már 1137-ben (CD. II. 88.) II. Béla «communi regni consilio ducatum Bosnensem» 5—6 éves László fiának adja. Ez tehát — véleményem szerint — föltételezi, hogy a magyar uralkodás itt már némileg megszilárdult, és így már bizonyos ideig fennállott; valószínűleg tehát II. István idejében (1115—1131 közt) keletkezett, még pedig önkéntes meghódolás útján, mert csak ez magyarázza meg Bosznia nagy autonomiáját. Abból, hogy a magyar királyok, kik pedig nagyon kaptak a czímeken, boszniai királyoknak soha sem nevezték magokat, hanem az csak bánság lett, mint Macsó, Szörény, Tótország, hol előbb önálló állami lét nem volt: talán lehet következtetni, hogy itt sem volt valami állandó országos szervezet; Bosznia inkább csak geographia fogalom volt, és egyes szerb törzsek lakták; de ennek bővebb fejtegetése nem ide tartozik.

Az 1103-diki oklevelet, melyben Kálmán már a «rex Ramæ» czímmel él, hamisnak kell tartanunk. (Századok, 1888. 324. l. Szerző czikke Horvát-Dalmátország elfoglalásáról.) Az okmány, melyben II. Béla először nevezi magát Rex Ramænek, Kuk. CD. Dalm. Cr. Sl. II. 31. l. jelent meg.

[2]) A szerb geographiai viszonyokra nézve: l. Novakovič szerb író művét,

Északkeletre Oroszország volt az, a hol még a magyar hatalom terjeszkedésének, bár kisebb mértékben, mint a horvátok és szerbek közt, tér nyílt. Az orosz birodalom valami harmincz évvel alakult meg a mai Magyarország előtt. Nagy Vladimir tíz évvel Szent István trónra lépte előtt vette fel a kereszténységet; de a társadalom körülbelül 50—60 esztendővel volt hátrább a magyarnál. A XI. század közepe, Nagy Vladimir fia, Jaroszlávnak halála óta pedig az ország több fejedelemségre oszlott s mindig volt 10—12 fejedelem, kik egymásra agyarkodtak, egymással versenyeztek s egymás ellen külső segélyhez folyamodtak, a lengyeleket, magyarokat, kunokat az országba hívták. Az ország fővárosa, a nagyfejedelem székhelye Kiev volt; a Dnieper és mellékfolyói körül feküdt az ország magva, az, a mit akkor szorosan véve Oroszországnak neveztek.

Észak felé Polotzk, Novgorod és Susdal, melynek területén épült ép a XII. század közepén Moszkva, voltak a legszélsőbb tartományok. Délre, már kevéssel Kiev alatt, kisebb török-tatár törzsek: torkok, berendiek, karakalpakok — cserniklobukok vagyis fekete kalpakok — és a szilaj, harczias kúnok, oroszul: palóczok laktak. Nyugotra Volhynia még orosz tartomány volt. Az egész azonban csak a mai európai Oroszország közepének nyugoti részét foglalta magában, csak hogy még a mai keleti Galiczia is hozzátartozott, a hol Jaroszlav egyik fiának, Rosztiszlavnak ivadekai — a Rosztiszlavicsok — a przemisli, és ettől keletre fekvő terembowlai és zvinogorodi herczegségeket bírták. E kárpátaljai síkföld legközelebb esett minden orosz tartomány közül Magyarországhoz, leginkább érdekelhette a magyarokat. A przemisli herczeg, Volodár, Kálmánnal háborút viselt; II. Istvánnak szövetségese volt. Halála után (1124.) fia, Volodimér, kit rendesen Volodimérkonak hívtak, jóval-rosszal egyesíté a Rosztiszlavicsok egész tartományát, s központtá, fővárosává Halicsot tette a Dniester mellett, mely azután az egész tartománynak nevet adott. Volodimérko merész, bátor, eszes, sőt furfangos, igazi róka természetű ember volt, ki a hol erővel nem győzte, ravaszsághoz fordúlt; kard helyett nyelvét, pén-

melyet olasz fordításban ismerek: «Il campo d'azione di Nemagna 1878.» Külön lenyomat, a spalatoi Bolletino Archeologicoból.

zét használta; a «fecsegő Volodimérko» gúnynevét nyerte, de azzal nem sokat törődött, és rókafogásait bizonyos gonosz humorral szerette fűszerezni. Volodimérkonak Magyarországgal sokféle összeköttetése, baráti viszonya volt. Mikor III. Boleszlo lengyel herczeg Boricsot Vak Béla ellen támogatta: ő megtámadta a lengyeleket (1135.), kik több mint egy évtized előtt atyját csellel elfogták és oly roppant váltságdíjt csikartak ki tőle, hogy a przemisli herczegséget majdnem koldussá tették. Mikor pedig néhány évvel később a kievi nagyfejedelemnek, Olgovics Vszevolodnak nem akart hódolni, s a nagyfejedelem, majdnem valamennyi orosz herczeg és a lengyelek is, III. Boleszlo fia alatt, ellene jöttek: Magyarországból a «bán», kétségkívül Belos, segítségére sietett. A szerencse azonban nem kedvezett Volodimérkonak. Ellenségei megkerülték; saját alattvalói megdöbbentek, s ő a kelepczéből csak úgy tudott kibontakozni, hogy megnyerte a nagyfejedelem testvérét, ellenfeleit. «Sokat fecsegett, azután sokat fizetett», mondák ellenfelei, de lényegileg az eredmény neki használt, mert a győztes ellenfél békét kötött, és Volodimérko minden birtokát megtartotta.[1])

Mikor a magyar hatalom Volodimérkot, vagy is azt a szomszéd orosz fejedelmet segítette, ki meg akarta bontani a köteléket vagy legalább tágítani akart azon, mely az oroszok közös fejehez, a kievi nagyfejedelemhez fűzte: politikai, önző szempontból helyesen cselekedett, mert előkészítette az útat arra, hogy a független, de elszigetelt Halics előbb-utóbb Magyarország hatalma alá kerül-

[1]) Oroszország általános viszonyaira nézve: Bestusev Rjumin: Geschichte Russlands I. 108—201. ll. A mi itt e czikkben az orosz eseményekről mondatik, az majdnem kizárólag az úgynevezett Nestor-féle Krónika kievi folytatásán, melyet ipatioszi évkönyveknek neveznek, alapszik. Előttem ez évkönyvek 1871-diki kiadása fekszik: Lyetopisz po Ipatszkomu szpiszku, melyek magyar vonatkozásait Hodinka Antal úr lefordította és rendelkezésemra bocsátotta, a miért fogadja e helytt is legőszintébb köszönetemet. Hogy 1144-ben a «bán» segíti Volodimérkot, az nem itt, hanem a Lavrenszkaja-féle évkönyvekben olvasható (a sz.-pétervári archæographiai társulati kiadásban I. 335. l.). Az orosz évkönyveknél megjegyzendő, hogy az évet nem január, hanem márczius 1-vel kezdik. A galicziai és volhyniai helyneveket p. o. Przemysl nem a régi orosz, hanem az újabb lengyel helyesírás szerint használom.

jön. Olgovics Wszevolod, kievi nagyfejedelem halála után azonban (1146. aug. 1.) ezt a tudatos vagy öntudatlan, de minden esetre reális eredményeket igérő politikát a családi érzelmek politikája váltotta fel. A nagyfejedelmi széket a vitéz, vállalkozó Izjaszláv, a volhyniai Vladimir — magyarosan Ladomér — fejedelme, egy korábbi nagyfejedelemnek, Monomachovics Msztiszlávnak (1125—1132) fia foglalta el, kinek férfias szellemű nővérét, Eufrosinát[1]) ép ez időben vette nőül a 16—17 éves Géza. Izjaszlav vétett az orosz törvényes szokás ellen, mikor a nagyfejedelemséget magához ragadta, mert voltak a Rurik-családból még idősebbek, kiket az inkább megilletett volna. Jelesen élt még két nagybátyja, kik közül az idősebb a gyenge, békeszerető Vjacseszláv csendesen tűrte mellőztetését, de az ifjabb, György, a «hosszúkezű» (dolgorukij), mint nevezték, Susdal fejedelme nem tudott megnyugodni, s éveken keresztül szivósan bár, de nem mindig kellő erélylyel és változó szerencsével törekedett, hogy Izjaszlávot Kievből elűzze, és ő legyen az oroszok nagyfejedelme. A sógorság belevonta II. Gézát, Magyarországot e villongásokba; ellenségeskedésbe hozta sok orosz fejedelemmel, különösen pedig a halicsi Volodimérkoval, ki Izjaszlávtól, mint a szomszéd Ladomér fejedelmétől, leginkább tartott; de annak rovására is leginkább terjeszkedhetett és később, mikor fia, Jaroszláv susdali György leányát nőül vette, e kötelékénél fogva is Izjaszláv vetélytársához vonzódott. Már 1148-ban, mikor Izjaszláv a Dnieperen túlra, Csernigov ellen ment, seregében magyarok is voltak, kik közül sokan, mikor Lyubecsnél a befagyott, de repedező Dnieperen visszavonúltak, beszakadtak és ott vesztek. 1149-ben a hosszú kezű György támadott; aug. 23-dikán megverte Izjaszlávot, Kievet elfoglalta és Izjaszláv Ladomérba volt kénytelen menekülni. Innen küldött követeket, a cseh, lengyel herczegekhez és II. Gézához: «Üljenek lóra, jöjjenek Kiev alá! ha pedig nem jöhetnek magok, küldjenek más valaki alatt sereget!» II. Géza felelt: «Háborúm van a császárral! ha azonban szabad leszek, magam is elmegyek; különben elküldöm seregemet». A császár, ki őt tartóztatta, a kelet-római birodalom feje, Komnenosz Manuel volt, ki

[1]) Nevét a Fejérnél CD. II. 230, IV/2., 125., 176. V/1. 212 = XI. 67, alatt levő okmányokból ismerjük.

1149 őszén a ráczországi szerbeket, a magyarok barátjait megtámadta.[1])

Komnenosz János császár, László királyunk veje, 1143-ban meghalt. Halála előtt utódjává nem idősebb fiát, Izsákot, hanem az ifjabbik — akkor 25 éves — Manuelt nevezte. E választásban a gondos fejedelmet nem valami szeszély, hanem a meggyőződés, a tudat vezette, hogy ama nagy tervek kivitelére, melyek a byzanczi baszileuszra vártak, egyedül az ifjabb fiú képes. Mert nem kisebb dologról volt megint szó, minthogy újra megvalósíttassanak a régi római birodalom igényei, melyeknek, századok óta, már alig élt halvány emléke. Újra a világ törvényes urának kezdé magát tekinteni a konstantinápolyi császár — a «baszileusz» — és újra lehetett hallani a görög tyrannis szót alkalmazva azokra az uralkodókra, kik nem törvényes úton, vagy is: nem a baszileusztól nyerték hatalmukat. János császár 25 évi uralkodása alatt sokat tőn az eszme fejlesztésére. Manuel teljes tűzzel fogott megvalósításához. Mikor ismét a nyugot urává akart lenni, oly népekre törekedett hatalmát kiterjeszteni, melyektől épenséggel nem idegenkedett, melyeknek harczias természete teljesen megfelelt az ő természetének. A szép, magas, barna ember, kitünő lovas, vívó, mint öreg atyja, László király, a franczia lovagiasság ideálját kereste, és el is érte mind a tornában, mind a harczmezőn. A chevalerie fegyvereit, a francziák taktikáját, a nyugoti vitéz szellemet törekedett meghonosítani a «római» hadseregben. Hogy a görög civilisatiónak gyermeke, arra csak szelleme emlékeztetett, mely

[1]) Manuel magyar hadjáratairól két görög történetírója közül: Kinnamos részletesebb, közvetlenebb, de rhapsodikusabb is. Úgy látszik, munkáján soha sem simított, mert gyakran hézagos, ellentmondó, úgy hogy van vélemény, a mely szerint nem is teljes munkája, hanem csak egy kivonat feküdnék előttünk. (Neumann, Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen, 80. l.) Hiányosságának egyik főoka egyébiránt, hogy valódi bulletin stilusban ír Manuel tetteiről, csak azt, és mindenütt azt emeli ki, mi hősére fényt áraszt, a kedvezőtlen dolgokat pedig elhallgatja, vagy enyhébb színben tűnteti fel, úgy hogy az általa elbeszélt események valódi lefolyását ki kell találni. Ebben gyakran hasznos útmutatást nyújt Nicetas Choniata, ki pragmatikus történetíró, jót is, rosszat is elmond Manuelről, de sokkal rövidebb Kinnamosnál. Mindkét írót a bonni kiadás szerint idézem.

egy régi, furfangos diplomatiának minden fegyverét ép oly könynyűséggel kezelte, mint a franczia vitézek lándzsáját vagy súlyos pajzsát; mely szerette a tudományokat, és törekedett ismeretekre. Hajlott a bölcselkedésre, és örömest bibelődött theologiai kérdésekkel. S a ki első volt vívott várak fokán, rohanó lovasok élén: nemcsak elnökölt egyházi gyűlekezetekben, hanem dogmatikai kérdésekben is annyira imponálni tudott, hogy az igazi «orthodox» görög papok féltek vele egyedül lenni, nehogy ékesszólásával hitök anti-latin tisztaságát megingassa. Mert Manuel, hogy a régi római birodalmat visszaállíthassa, nem idegenkedett a római katholika egyháztól, s nem rajta múlt, hogy vallási unióval nem kezdték meg vagy tetőzték be a kapcsot, melylyel a keletet és nyugotot ismét egyűvé foglalni igyekezett.[1])

Mint öreg atyjának, Elek császárnak, neki is az olasz normannokkal gyűlt meg a baja. II. Roger, Kálmán királyunk sógora, megalapítá a siciliai királyságot, az olasz szárazföld déli részén, Sziciliában. Hatalma átterjedt az afrikai Tuniszra, s mint hajdan nagybátyja, Guiscard Róbert, az Adriai-tenger túlsó, keleti partját is fenyegette. Vele kellett megküzdeni Manuelnek, őt kellett legyőznie, hogy Olaszországban megvethesse lábát a keleti Róma. Corcyrat — a mai Korfut — melyet már a normannok megszállottak, hosszas ostrom után, 1149 aug. havában megvette; azután Olaszországba akarta átvinni a háborút. De tengeri viharok, az æquinoctium szelei, meghiusíták az átkelést, és Manuel Aulonából, a mai Voloból, Apulia helyett a szomszéd raskai szerbek ellen fordítá fegyverét, kik — fölhasználva Manuel elfoglaltságát — a birodalom széleit pusztíták, mi a «junaci»-knak akkor is, mint most a csernagoriaknak, kedves foglalkozásuk lehetett. Manuel válogatott, könnyű sereggel, minél kevesebb podgyászszal hirtelen az országra vetette magát, azt délről északra menve és megint visszafordúlva, a Rigómezőtől a szerb Moraváig, tűzzel-vassal elpusztította,

[1]) Manuel jellemére vonatkozólag Kap-Herr, Die Abendländische Politik Kaiser Manuels 10. kk. ll.; 129. l. Neumann i. h. 89. kk. ll. s itt eszembe jut, mit Gibbon mond ch. 48. felemlítvén a görök írók túlzásait Manuel vitézségéről: «Én nem fogom, hogy a görög írók hitelességét védjem, a magamét koczkára tenni, meg kell azonban jegyeznem, hogy a császárok hosszú sorában az egy Manuel képezte az efféle túlzások tárgyát.»

a szerbeket, a hol találkozott velök, «mint az oroszlán a legelésző nyájakat», szétszórta, eltiporta, számos foglyot ejtett, de azután, mikor a zord idő beállott, kénytelen volt hazafordúlni, a nélkül, hogy a szerbeket voltaképen legyőzte volna, mert azok nagyja, mint afféle pásztornép, a nagyzsupánnal — Belos testvérével — együtt erdőkbe, hegyekbe menekűlt, a hová Manuel és serege nem követhette őket.[1]) A háború tehát nem terjedett át Magyarországra. A magyaroknak nem kellett még Byzancz ellen fegyvert ragadni, és így II. Géza, ki ámbár még fiatal, külsőleg legalább teljes önállósággal lépett fel, s mindig hajlandó volt szíve nagylelkű sugallatát követni, Izjaszlávnak, ki újra, ajándékokkal, segítséget kért és üzentette csehnek, lengyelnek, magyarnak: «Isten áldjon meg benneteket, hogy készek vagytok engem segíteni! most tehát arra kérlek benneteket: karácsony körűl üljetek lóra!» — 1149 karácsonyra, legalább az orosz *túlzás* szerint, tízezer lovast küldött, maga pedig — üzentette Izjaszlávnak — a halicsi fejedelem hegyei, a Kárpátok alá száll, hogy féken tartsa, míg Izjaszláv a maga ellenfeleivel végez. «Ha nem elég a sereg — tevé hozzá — újat, erősebbet küldök, sőt talán magam is eljövök».

Izjaszláv karácsonyra, télre kérte a segítséget, mert Oroszország délnyugoti részében, a Dnieper jobb partja erdős, mocsaras, folyamok szegte vidékén a tél, mely a természeti akadályokat fagyával áthídalta, alkalmasabb volt a hadviselésre, mint a melegebb évszak, mikor a sár, a vizek majdnem minden mozgást lehetetlenné tettek. De a szerencse nem kedvezett neki. Lengyeljei, magyarjai ellen György herczeg és Vjacseszláv kúnokat, orosz fejedelmeket, köztük a halicsi Volodimérkot, hozták. Izjaszláv a

[1]) A görög-szerb-magyar háborúkról Vaszilyevszki orosz író is írt a sz.-pétervári Szlavjanszkij Szbornik II. kötetében, s azt Hodinka Antal ismertette a Tört. Tárban 1889. 212. kk. ll., Szrecskovics Pánta szerb történetíró czikkével az 1149—1150-diki szerb hadjáratokról (u. o. 143. kk. ll.). Mindketten csak az ismert forrásokból dolgoznak, de egyik-másik, főleg geographiai tekintetben, hasznos megjegyzéseket tartalmaznak. Szrecskovics egyébiránt téved, mikor az 1149-diki hadjáratot a Vardar melléki szerbek ellen intézettnek tartja, mert Nicetasból világos (i. h. 121.), hogy az 1150—51. hadjárat, mely kétségen kívül a ráczországi szerbek ellen folyt, ugyanazok ellen irányult, mint az 1149-diki.

volhyniai Lucktól délkeletre Csemerinnél állott; de mikor ellenfelei közeledtek: a lengyel herczegek: IV. Boleszlo és Henrik, kiknek hírűl hozták, hogy a poroszok fenyegetik országukat, és a magyar vezérek egyszerre azt találták s Györgynek, Vjacseszlávnak meg is üzenték, «hogy mindnyájan keresztények, testvérek, minek verekedjenek. Béküljenek ki az orosz fejedelmek. Izjaszláv tartsa meg Ladomért és egyéb tartományait; a felett pedig, kié legyen Kiev, egyezkedjenek ki maguk közt!» György és Vjacseszláv örömmel fogadták az üzenetet. «Készek — mondák — egyezkedni, de ha a lengyelek, magyarok békét akarnak, ne tartsák elfoglalva, ne pusztítsák országukat, hanem menjenek haza! Izjaszláv pedig térjen vissza Ladomérjába, s akkor majd megegyeznek, rendbe jönnek egymással!» Erre a magyarok és lengyelek (1150 január havában) hazamentek s Izjaszláv, ki szövetségesei pressiójának engedve, Ladomérba visszavonúlt, mind rosszabb-rosszabb helyzetbe jutott. Átengedte a nagyfejedelemséget öregebb nagybátyja, Vjacseszlávnak, de azt susdali György csakhamar félretolta és maga foglalta el a kievi trónt, s Izjaszláv még azt sem tudta mind megnyerni, háborítlanúl megtartani, mit ellenfelei megegyezés szerint neki igértek. Így tehát újra a kardnak kellett dönteni. A szerencse a nyár folyamán eleinte Izjaszlávnak kedvezett, de akkor közbelépett halicsi Volodimérko, megverte Izjaszlávot, és kezdte foglalgatni birtokait. Izjaszláv tehát, bár a minapi tapasztalásnál fogva el volt kedvetlenedve a magyarok és lengyelek iránt, öcscsét, a 18 éves Msztiszlávics Volodimert, II. Gézához küldte és segítséget kért tőle. «Igérted — üzentette — hogy halicsi Volodimérko moczczanni sem fog. Én tehát megtámadtam susdali Györgyöt, kiűztem Kievből, de Volodimérko eljött és szövetségeseivel kivert Kievből. Most tehát, öcsém, ülj lóra, mint igérted!» II. Géza nem volt az az ember, kit lovagias igéretre hiában emlékeztettek volna. Összegyűjté országszerte csapatait, — «druzsinájáit és polkjait» (testőrségét és ezredeit), mint az oroszok mondták, — maga állott a sereg élére, és ámbár már októberre járt az idő (1150.), megindúlt. «Megindúltam! — üzentette Izjaszlávnak; — jőjj te is seregeddel. Most majd meglátja Volodimérko, hogy kivel mert kikötni!» Azonban Volodimérkonak, ki ekkor Izjaszláv ellen Belznél állott, nem messze Ladomertól, barátjai is voltak a magyarok között. Tőlük hírt vőn, hogy

a király ellene készül, hogy átlépi a Kárpátokat. Rögtön ott hagyta tehát Volhyniát, s a mire a magyar sereg a halicsi síkságra lebocsátkozott, már honn volt, és Przemyslbe vette magát. II. Géza, ki kétségkívül a vereczkei szoroson át tört be, a Szán balpartján nyomúlt előre. Bevette Szánokot és pusztította Przemysl környékét. A ravasz Volodimérko látta, hogy itt erővel nem boldogúl; szóval, pénzzel kezdett tehát dolgozni II. Géza egyházi, világi tanácsosai közt. Sikerült is megnyernie az esztergomi érseket, Kökényest, két püspököt és több világi urat, kik fölhasználták, hogy az idő már október vége, Demeter napja körül járt és hazatérést javasoltak. Okaik meggyőzték Gézát, ki maga is mondogatta: «ez már nem alkalmas idő: a folyók már fagynak! tehát hazatérünk!» És a magyar sereg, miután mindenfelé nagy kárt tett Halicsban, hazatért. A magyarokkal visszament az ifjú Msztiszlávics Volodimer is, ki ez időben, miután Izjaszláv a dolgot II. Gézával, Eufrosina királynéval meghányta-vetette, a «bán» — Belos — leányát eljegyezte és így Izjaszláv és a magyar királyi család között újabb kapocs keletkezett.[1])

[1]) Az Ipatyevszkaja *Kuknis* érsekét íróink — a mennyiben nem ignorálták — Mikó bácsi vagy Macarius esztergomi érseknek vették; de e nevekről nehéz a Kuknis-sal való azonosságot feltételezni. Ha azonban tekintetbe veszszük, hogy II. Géza oldalán, uralkodása elején egy *Quuchinus* nevű préposttal találkozunk (Fejér II. 88,); a Fejér II. 120. kk. ll. megjelent oklevél eredetijében (Orsz. Ltár Dt. 14. sz.) a záradékban, mint már Knauz is (Mon. Strig. I. 103.) kiemelte, Quinquenus arch. Strig. van, el kell fogadnunk egy ily nevű esztergomi érsek létezését, kinek neve magyarosan, mint a Képes Krónika 24. c. említett advena nemzetség neve (Kukenes Radnold p. o. Anj. Okm. I. 270.) mai nyelvünkön: Kökényesnek hangozhatott, miből könnyen magyarázható meg az orosz varians. Igaz, hogy a Fejérnél II. 120. kk. ll. megjelent oklevél, melyet csak 1443-diki országbirói átiratban bírunk, tartalmát, formáját tekintve, több mint gyanus. Az 1145-diki kelet sem lehet való, hanem 1146 után kellett kiállíttatnia, mert 1146-ban még Macarius volt esztergomi érsek: de azért a Quinquenus vagy talán Quuiquenus névnek valami authenticus oklevél szolgálhatott alapúl, mert a hamisító csak nem akarhatta azonnal elárulni magát, egy soha nem létezett esztergomi érsek idézésével? az évszám pedig tévedés, tollhiba, minek akárhány példája van okleveleinkben. Ha tehát Kökényest az esztergomi érsekek névsorába fölveszszük, 1146 — mikor Macarius még élt és 1151. közé, mikor Martyrius lett érsekké — kell helyezni, mely idő teljesen összevág az orosz évkönyv adatával.

A magyar barátság e megerősödéséből Izjaszláv újabb ösztönt merített, hogy a harczot az orosz nagyfejedelmi trónért újra fölvegye. II. Géza hajlandó is volt sógorát támogatni, csak hogy — mint meg is üzente neki — a télen, tavaszszal megint nem mehetett személyesen Oroszországba, a szerb ügyek miatt. Manuel császár 1450 ősz felé újra a szerbek ellen indúlt, bár tudta, hogy a magyarok segitik őket. Szándékosan választá az őszt a hadjáratra, mert akkorra a fák levelei lehullottak, s nem szolgáltak többé oly akadályúl a byzanczi hadseregnek, oly biztos búvóhelyűl a szerbeknek, mint az enyhébb évszakban. Seregét először Nisre vezette, a honnan északra a magyarok, nyugotra a szerbek ellen fordulhatott. — Úgy tőn, mintha a Dunához akarna leereszkedni, majd azonban nyugotra fordúlt, s mint a múlt évben délről északra, úgy most keletről nyugotra tört át Szerbián és a Drina felé vette útját, s e mozdulatában jobb szárnya már a magyarokkal találkozott, és csapott össze, kik a daliás termetű, vitéz Bagin — mostani kiejtésünk szerint Bágyon — ispán vezérlete alatt, Bosznián keresztűl jöttek a szerbek segítségére. A szerbek is, Manuel előtt hátrálva, nyugotra, Bosznia felé, a Tara mögé húzódtak, mely *most* a Lim területet választja el Montenegrótól, és Herczegovina északkeleti csúcsán a Pivaval egyesűlve, a Drina egyik forrását képezi — s itt a magyarokkal egyesűltek. Manuel, ki sehol szerb sereggel nem találkozott, s ellenségei mozdulatairól csak hézagosan értesült: egyszerre a Taránál szemben találta magát az egyesült szerb-magyar sereggel. Már sötét volt, s azért másnap reggelre halasztá a támadást, melylyel a szövetségeseket meg akarta lepni: de terve meghiusúlt. Reggel a Tarán túl, — mint Manuelnek visszavágtató előörsei lelkendezve, sápadtan beszélték — «megszámlálhatatlan sereg», magyar es szerb, csatarendben készen várta. Köztük látták a byzanczíak a magyarok rendes előcsapatait, a bessenyőket és székelyeket, mely utóbbiakat, minthogy «izmaeliták», azaz mohamedánok voltak — majd török, majd zsidó vallásúaknak — tartottak.[1]) Azonban a szerbek időt engedtek Manuelnek, hogy, zászlót ragadva, csapatait összeszedje, a

[1]) E székelyekről, kiket Cinnamus chaliziaknak nevez, l. Hadtörténelmi Közlemények 1888. 511. l. már idéztem értekezésemben.

támadást ő kezdje, a folyót átlépje s a már hóval borított területen előre nyomúljon. Általános lovas-csata kezdődött, melyben a byzanciak csak heves küzdelemmel tudtak előre nyomúlni. Manuelt, csillogó, aranyos fegyverzetben, heve messze előre vitte a magyarok és szerbek közé. A merre járt, út nyílt előtte; mindenki, ha tehette, félreállt, s lándzsája vagy negyven szerbet döfött, terített le egymás után. De társai lassan elmaradtak tőle; utoljára már csak rokona, Dukasz János és Kantakuzenosz János, Andronikosz testvérének veje, voltak mellette; ő azonban egyre előre tört, mert a nagyzsupant vagy a magyar vezért kereste, hogy elfogja. Kantakuzenosz akadt először a magyar vezérre, és hátba szúrta, de a fegyverzeten nem hatott át a dárda, Bágyon visszafordúlt és néhány emberével a görögre rohant, ki a harczban két ujját veszté. Manuel látta öcscse veszedelmét és segítségére sietett. A császár és magyar vezér tehát találkoztak. A többiek önkénytelenül félreálltak. A baszileusz eldobta lándzsáját és karddal támadott. Bágyon vitézül ellentállott. Kard kardra csattant; sokáig ütötték, vágták egymást, míg Bágyon egy irtóztató csapással arczon találta Manuelt, úgy hogy életét csak a szemet védő arczvért mentette meg, melyet a csapás nem tudott keresztül vágni, bár súlya alatt egészen behorpadt Manuel arczába; de azért a császár még csak el sem kábúlt, hirtelen kikapta a kardot Bágyon kezéből és elfogta a magyar vezért. Azután tovább akart rohanni, de a fogoly Bágyon intett neki, és fejére mutatott, hogy annyi még az ellenség, mint hajaszála. Az üldözés abba is maradt: de azért Manuel győzelme teljes volt. A nagyzsupán követeket küldött, maga is eljött, a baszileusz lába elé borúlt, meghódolt és kötelezte magát, hogy Európában 2000, Ázsiában pedig, nemcsak mint eddig kellett volna 300, hanem 500 vitézzel fogja segíteni a rómaiakat — s így a császár visszamehetett Konstantinápolyba (1151 elején)[1].)

[1]) Vaszilyevszki érdeme (Szlavjanszkij Szbornik II. 247, Hodinkánál Tört. Tár i. h. 219. l.), hogy a görögök Bakhinos archizupanjában — ki nem lehetett azonos a szerb nagyzsupannal — a magyar vezért felismerte, bár helytelenől keresi a Bahaan vagy Vahan (D. II. 93.) névben, mely utóbbi az eredeti oklevél szerint Walkan, vagyis Balkany. A név Bágyon. Bagyn, Bagun többször előfordul okleveleinkben (W. I. 263. VII. 126. XII. 472. Knauz I. 95.), s ma is van még Nógrádban, Torda-Aranyosban *Bágyon* nevű magyar falu.

A harcz még folyt Szerbiában, mikor Izjaszlav öcscsét, Volodimért, most már Belos bán vejét, ki «a magyarok minden gondolatát és tervét ismeré» újra Gézához küldé, hogy ha nem jöhet maga, küldjön segitséget, mint igérte, hadd állhasson bosszút Györgyön, halicsi Volodomérkon: «mert a te sérelmed nem a tied, hanem az enyim is, valamint az enyém a tied is!» Géza csakugyan megindított, mint Volodimér bátyjának üzentette, tiz ezer jó vitézt: «boszulja meg sérelmeit, de azután maradjon veszteg». Volodimér a magyarokkal talán 1151 február végén érkezett Izjaszlavhoz, ki velük azonnal megindult Kiev felé, hová a mellőzött Vjacseszlav pártja, maguk a kieviek, és a Kievhez közel lakó török berendiek hivták. Utját Ladomértól északkeleti irányban vette Pereszopnicza felé, a Goryn mellett, hol György vitéz fia, András, a később oly hiressé vált Bogolubszkij András állott; de itt a hírt vette, hogy halicsi Volodimérko, ki azonnal talpon volt, mikor Izjaszlav mozogni kezde, délfelől közeledik. Oroszai aggódni kezdtek, hogy két tűz közé szorúlnak, mert mögöttük András és Volodimérko egyesülnek, szemben pedig Kievben György nagyfejedelemmel találkoznak. De Izjaszlav számot vetett magával, a körülményekkel. «A ki elém jő, és megtámad, mondá, azzal megverekszem, elbánok; a másikkal szemben Istenre bízom magamat» s azzal Ladomér védelmére Szvjatopolk testvérét hátra hagyván, Volodimér testvérével, Msztiszlav fiával és a magyarokkal egyenesen Kiev felé indúlt. Dorogobusban a lakosság üdvözölte, de a magyaroktól félt, hogy valami kárt tesznek városukban. «A magyarokat — nyugtatá meg őket Izjaszlav — ellenségeim, nem barátaim ellen vezérlem» s azzal tovább nyargalt át a Szlucson, át az Usján, mert értesült, hogy Volodimérko Andrással egyesült, s nyomában van. Utócsapata össze is ütközött a halicsiakkal. Volodimérko már-már utolérte: de Izjaszlav övéi tanácsára égve hagyva tábortüzeit, az éjjel elosont, és folytatta útját Kiev felé. A Teterev körül sokan csatlakoztak hozzá: «Te vagy a mi fejedelmünk!» A Tetereven túl már lassabban haladott, hogy a lovak megpihenjenek. Vozdvizseniján, nem messze Bilgorodtól, mely Kievtől nyugatra az Irpen folyó mellett feküdt, s mintegy a fejedelmi város kulcsát képezte, az egész délutánra magállapodott. Este hadi tanácsot tartott testvé-

révei, fiával, a magyar vezérekkel. «Barátaim! mondá, Volodimérko nyomunkban van! Ha itt maradunk utólér. György kijő Kievből, s akkor nagy bajba keveredhetünk. De ha nem sajnáljuk a fáradságot és még az éjjel tovább nyargalunk, még elérhetjük Bilgorodot, mielőtt Volodimérko utólérhetne. Ha ott sikerül átkelnünk: Kiev a mienk, mert a lakosok hozzánk csatlakoznak, és György nem képes ellentállni. Ha azonban Bilgorodnál nem kelhetünk át, akkor levonulunk délre a karakalpakok török népéhez, megnyerjük őket, s akkor sem Györgytől, sem Volodimérkótól nem félünk.» «Mi csak vendégeid, idegenek vagyunk» mondák a magyarok. «Bízhatsz-e a kieviekben? nem tudjuk! azt kérdezd meg a magad embereitől. Mi készen vagyunk. Ha az a másik meg talál érkezni, itt vagyunk. Ha az éjjel tovább megy, — bár mit ad az Isten! veled megyünk!» Megindúltak tehát. Msztiszlavics Volodimér, Belos bán veje, vezette az előcsapatot. Mikor Bilgorod alá ért, megfuvatta a kürtöket. Borisz, György nagyfejedelem fia, ki ép embereivel és a bilgorodi papokkal lakmározott, alig tudott hirtelenében elszaladni, hogy meg ne fogják. A város népe Volodimer elé özönlött. Izjaszláv serege akadálytalanúl átkelt a bilgorodi hídon s míg Msztiszlavics Volodimér a városban maradt, hogy a halicsiakat feltartóztassa: Izjaszláv csatarendbe állítá seregét, a magyarokat és Kiev ellen nyargalt. György, mikor Borisz fiától meghallá, hogy mi történt, csónakba ült és átmenekűlt a Dnieperen. A kieviek ujjongva, tárt karokkal fogadták Izjaszlávot, ki ellentállás nélkűl bevonúlt a városba, György számos párthívét elfogatta, a nagyfejedelmi palotát, a nagyfejedelmi trónt elfoglalta. A diadal örömére a kievi nagy téren, hol Szent Zsófia temploma, Oroszország legnagyobb szentélye, állott, melyet I. Jaroszlav nagyfejedelem épített a helyen, hol a bessenyőket 1036-ban véres csatában legyőzte, s Oroszországot becsapásaiktól minden időre felmentette — nagy lakomát adott, melyen maga is a magyarokkal és kieviekkel mulatott. Azután a magyarok a téren lóra kaptak, versenyt futottak, versenyt ugrattak, s a kieviek nem győzték eléggé bámulni, az ügyes lovasokat, szolgáikat és paripáikat. [1])

[1]) A kievi verseny önkénytelenül Anonymus c. 46. juttatja az ember

Volodimérko ezalatt, mit sem tudva Izjaszláv mozdulatairól, még a Teterev táján táborozott; egyszerre kémlő csapatai meghozák a meglepő hírt, hogy Izjaszlav Kievben van. György pedig a Dnieperen túlra futott. «Hogy uralkodik az én sógorom!» pattant fel Jurjevics András előtt. «Egyik fia Pereszopniczában van, a másik Bilgorodban. Megtámadják Ladomér felöl, és egyikök sem veszi észre. Ha atyátokkal így uralkodtok, boldoguljatok, a mint tudtok, én magam nem mehetek Izjaszláv ellen!» s ezzel visszafordúlt Halicsba. Hazamenet, mindjárt közel a Micseszk lakosainak üzené: adjatok aranyat, különben erővel veszek és a megrémült lakosság, mert kész pénze nem volt, minden arany ékszert, fülbevalót, nyaklánczot, mit csak találhatott a városban, összeszedett és átadta Volodimérkonak, ki minden várost, mely útjába esett, ekkép megsarczolt.

Izjaszláv győzelme daczára sem érzé magát egészen biztosnak. Tudta, hogy még sokat kell harczolnia, s azért hogy eleget tegyen a szokásnak, közvéleménynek, mely a nagyfejedelmi széken a Rurik-család legidősebb tagját szerette látni, elővette a jámbor Vjacseszlávot, beiktatta a kievi nagyfejedelmi székbe, az pedig őt társul vevé maga mellé. Mindketten elhalmozták a magyarokat kitüntetésekkel, ajándékokkal: drága edényekkel, ruhákkal, selyemszövetekkel, lovakkal, és nagy hálálkodással haza küldék őket (1151 április elején) azzal az üzenettel, mondják meg királyuknak: «Isten áldja meg a segítségért, mit nekik nyújtott. Csak a testvér testvéréért, az atya fiáért teheti azt, mit értök tett.» Ugyanezt mondá valamivel később Izjaszláv fia Msztiszláv, ki követjük gyanánt Magyarországba jött. Igérte Gézának atyja, öreg nagybátyja nevében, hogy hű szövetségesei lesznek ők is bárki ellen, de fejezze be jótéteményét. Azt nem kivánják, hogy maga jőjjön, mert háborúja van a görög császárral: de küldjön még a tavaszon Msztiszlávval annyi vagy még nagyobb segítséget, mint eddig küldött, «mert György erős, és a vad palóczok pénzért segítik».

PAULER GYULA.

eszébe, melyben az Árpád által Budán rendezett ünnepélyeket irja le. A Zsófia egyházról az u. n. Nestor, Leger fordításában 127. 128.